

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ ТА ЗАХИСТ НАЦІОНАЛЬНОГО РИНКУ КОМПЕТЕНЦІЙ В УКРАЇНІ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

У роботі досліджено вплив глобалізації на трансформацію національного ринку компетенцій України та виявлено ключові загрози для збереження людського капіталу в умовах міжнародної інтеграції. Проаналізовано системні диспропорції вітчизняного ринку праці, зокрема високий рівень неформальної зайнятості, інноваційну відсталість та деструктивні наслідки військової агресії. На основі статистичних даних обґрунтовано необхідність переходу від пасивного подолання безробіття до стратегічного стимулювання продуктивної зайнятості та розвитку високотехнологічних галузей. Особливу увагу приділено механізмам захисту інтелектуального потенціалу через нарощування інвестицій у науку, модернізацію робочих місць та забезпечення гідних умов праці. Сформульовано висновки щодо пріоритетності формування економіки знань як базису для підвищення конкурентоспроможності держави та її успішного післявоєнного відновлення.

Ключові слова: глобалізація економіки, ринок компетенцій, людський капітал, національний ринок праці, післявоєнне відновлення.

Abstract

The article examines the impact of globalization on the transformation of the national skills market of Ukraine and identifies key threats to the preservation of human capital in the context of international integration. Systemic imbalances in the domestic labor market are analyzed, in particular, the high level of informal employment, innovation backwardness, and the destructive consequences of military aggression. Based on statistical data, the need to transition from passive overcoming of unemployment to strategic stimulation of productive employment and development of high-tech industries is substantiated. Special attention is paid to mechanisms for protecting intellectual potential through increased investment in science, modernization of workplaces, and ensuring decent working conditions. Conclusions are formulated regarding the priority of forming a knowledge economy as a basis for increasing the competitiveness of the state and its successful post-war recovery.

Keywords: economic globalization, skills market, human capital, national labor market, post-war recovery.

Вступ

Глобалізація економіки є однією з ключових характеристик сучасного етапу розвитку світової економіки, яка визначає трансформацію економічних, соціальних та інституційних процесів у більшості країн світу. Посилення міжнародної інтеграції, активізація руху капіталу, товарів, технологій та трудових ресурсів формують нову архітектуру світової економічної системи, в рамках якої національні економіки стають дедалі більш взаємозалежними. У цих

умовах особливої актуальності набуває питання збереження та розвитку національного економічного потенціалу, насамперед людського капіталу та ринку компетенцій, що є важливою складовою конкурентоспроможності держави. Для України ця проблема має стратегічне значення, оскільки в умовах глобальної економічної інтеграції та одночасних геополітичних викликів, пов'язаних з військовою агресією, зростає ризик втрати кваліфікованих трудових ресурсів, інтелектуального потенціалу та інноваційних можливостей національної економіки.

Результати дослідження

Поняття глобалізації є відносно новим у науковому дискурсі, проте процеси, що відображають її сутність, досліджувалися економістами протягом тривалого часу. Введення терміну «глобалізація» в академічний обіг зазвичай пов'язують з англійським соціологом Роландом Робертсоном, який визначав її як сукупність об'єктивних процесів, спрямованих на формування єдиного світового соціально-економічного простору [1].

Як відомо, у науковій літературі відсутнє єдине загальноприйняте визначення глобалізації, однак більшість дослідників розглядають її як комплексний процес розширення, поглиблення та прискорення світових економічних, політичних і культурних зв'язків. Серед основних форм глобалізації зазвичай виділяють економічну, політичну та культурну. Водночас саме економічна глобалізація відіграє визначальну роль у трансформації сучасної світової системи господарювання. Американський економіст Джагдиш Бхагваті визначає економічну глобалізацію як процес інтеграції національних економік у світову економічну систему через міжнародну торгівлю, прямі іноземні інвестиції, переміщення трудових ресурсів, обмін технологіями та розвиток транснаціональних виробничих мереж [2].

У контексті сучасних глобалізаційних трансформацій особливої наукової та практичної актуальності набуває дослідження стану національного ринку компетенцій України, який виступає одним із ключових детермінантів економічного розвитку держави та її інтеграції у світовий господарський простір. Умови поглиблення міжнародної економічної взаємозалежності, інтенсифікації руху капіталу, технологій і трудових ресурсів формують нову конфігурацію функціонування ринку праці, у межах якої конкурентоспроможність країни значною мірою визначається якістю, структурою та ефективністю використання людського капіталу. Водночас сучасний ринок праці України характеризується наявністю низки системних диспропорцій і структурних деформацій, що проявляються у недостатньо високому рівні економічної активності населення, значних масштабах неформальної зайнятості, а також інтенсивних процесах зовнішньої трудової міграції. Зокрема, за оцінками експертного середовища, рівень зайнятості населення віком 15-70 років впродовж останнього десятиліття стабілізувався у межах 56-58 %, що є суттєво нижчим за середньоєвропейські показники і відстає від них приблизно на 10-15 відсоткових пунктів, що свідчить про недостатню ефективність механізмів функціонування та регулювання національного ринку праці [8].

Однією з найбільш складних і водночас системоутворюючих проблем функціонування національного ринку праці виступає значний масштаб неформальної економічної діяльності та тінізації зайнятості. За експертними оцінками, у тіньовому секторі економіки зайнято щонайменше 4-5 млн осіб, що становить понад третину від загальної чисельності зайнятого населення. Така ситуація не лише знижує ефективність державної політики зайнятості та фіскальної системи, але й ускладнює формування прозорого та конкурентного ринку компетенцій. Окрім того, значна частина працездатного населення фактично перебуває поза межами офіційної системи економічної активності, формуючи так званий сегмент «зневірених» працівників, які, не маючи реалістичних перспектив працевлаштування, припиняють пошук роботи та поступово втрачають професійні навички і мотивацію до економічної діяльності.

Складність функціонування національного ринку праці суттєво поглибилася й внаслідок повномасштабної збройної агресії, що спричинила масштабні деструктивні процеси в економічній системі держави. Руйнування значної частини виробничої, енергетичної та транспортної інфраструктури, втрата промислових активів, зниження інвестиційної активності та масова вимушена міграція населення зумовили суттєве звуження сфери прикладання праці та деформацію структури зайнятості. За оцінками дослідницької агенції Info Sapiens, станом на січень 2024 року рівень безробіття в Україні досяг приблизно 17 %, що відображає значне погіршення ситуації на ринку праці в умовах воєнно-економічної турбулентності. Водночас офіційна статистика Державної служби зайнятості фіксує понад 96 тис. зареєстрованих безробітних за наявності близько 40 тис. вакансій, що свідчить про істотний дисбаланс між попитом і пропозицією робочої сили [10].

Попри зазначені негативні тенденції, у функціонуванні ринку праці поступово проявляються ознаки часткової стабілізації та адаптації до нових соціально-економічних умов. Зокрема, за даними аналітичної платформи Work.ua, станом на початок 2024 року обсяг пропозицій роботи відновився приблизно до 93 % довоєнного рівня, що свідчить про поступове поживлення ділової активності та відновлення економічних процесів. Найбільша концентрація вакансій спостерігається у Київській, Львівській, Дніпропетровській та Одеській областях, які виступають ключовими центрами економічної активності. Вагомим чинником відновлення зайнятості стала релокація підприємств із прифронтових регіонів до більш безпечних територій, що супроводжувалася формуванням нових виробничих осередків та активізацією підприємницької діяльності [10].

В умовах глобалізації економіки та зростання міжнародної конкуренції за людський капітал особливого значення набуває формування ефективної державної політики щодо розвитку та захисту національного ринку компетенцій. Одним із ключових напрямів такої політики має стати модернізація економічної структури країни, спрямована на розвиток високотехнологічних галузей, інноваційної діяльності та науково-дослідного потенціалу.

Основним елементом зміцнення конкурентоспроможності національного ринку праці є системне нарощування інвестицій у розвиток людського капіталу, насамперед у сферах освіти, науки та професійної підготовки. Наразі рівень фінансування науково-дослідних робіт в Україні залишається вкрай недостатнім і становить близько 0,44 % валового внутрішнього продукту, тоді як у більшості розвинених держав цей показник перевищує 2–3 % ВВП. Така диспропорція суттєво обмежує можливості формування інноваційної економіки та стримує розвиток високотехнологічних виробництв. Збільшення обсягів інвестування у науково-дослідну сферу, розвиток інноваційної інфраструктури та підтримка технологічного підприємництва можуть стати важливими передумовами формування сучасної економіки знань, здатної генерувати нові висококваліфіковані робочі місця та підвищувати додану вартість національного виробництва [10].

Не менш важливим напрямом державної політики у сфері захисту національного ринку компетенцій є формування сприятливого інвестиційного середовища, що стимулюватиме розвиток підприємницької активності, залучення іноземного капіталу та інтеграцію українських підприємств у глобальні ланцюги створення доданої вартості. У цьому контексті вагомим значення набуває розвиток індустріальних парків, удосконалення програм підтримки малого та середнього підприємництва, а також запровадження ефективних механізмів державного стимулювання інноваційної діяльності. Реалізація таких заходів сприятиме підвищенню економічної динаміки, розширенню можливостей зайнятості та формуванню нових центрів економічного зростання.

Водночас одним із ключових викликів для розвитку національного ринку компетенцій залишається масштабна трудова міграція, що призводить до відтоку висококваліфікованих

фахівців та послаблення кадрового потенціалу країни. У зв'язку з цим особливого значення набуває реалізація комплексних заходів, спрямованих на зменшення міграційних втрат та стимулювання повернення трудових ресурсів до національної економіки. Вказане передбачає не лише підвищення рівня матеріального забезпечення працівників, але й формування сприятливого соціально-економічного середовища, що включає розвиток сучасної інфраструктури, забезпечення гідних умов праці, розширення можливостей професійного зростання та самореалізації.

Висновки

Підсумовуючи проведені дослідження, можна сказати, що в умовах інтенсифікації глобалізаційних процесів захист національного ринку компетенцій України перетворюється із суто економічного завдання на фундаментальний чинник збереження державного суверенітету та забезпечення національної безпеки. Системний аналіз виявив, що поєднання хронічних структурних диспропорцій - зокрема високого рівня тінізації зайнятості та критичного технологічного зносу основних засобів - із деструктивними наслідками військової агресії сформувало безпрецедентні виклики для відтворення людського капіталу.

Попри адаптивність вітчизняного бізнесу та поступове відновлення ринку праці, подолання стратегічного розриву між Україною та розвиненими країнами можливе лише за умови радикальної зміни парадигми державного регулювання: від пасивного подолання безробіття до агресивного стимулювання інноваційно-інвестиційної активності, збільшення частки оплати праці у ВВП та системного нарощування видатків на науково-дослідні розробки до рівня не менше 2% ВВП. Лише через формування економіки знань, інтегрованої у глобальні ланцюги створення високої доданої вартості на засадах концепції гідної праці, Україна зможе трансформувати виклики глобалізації у можливості для післявоєнного відновлення та сталого інноваційного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Robertson R. (1992) *Globalization: Social Theory and Global Culture*. London.
2. Robertson R., Robbins T., Shepherd W., McBride J. (Eds.). (1985) *The Relativization of Societies: Modern Religion and Globalization*. Chicago: Cults, Culture, and the Law.
3. Bhagwati, Jagdish, "In Defense of Globalization" (2004). Faculty Books. 191.
4. Федун І. Л., Генералов О. В. Економічна глобалізація та формування міжнародних виробничих мереж // *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. 15. С. - 71-76.
5. Маршавін Ю., Кицак, Т. Василенко А. Розвиток конкурентних переваг ринку праці України в сучасних умовах. *International Science Journal of Management, Economics & Finance*. Vol. 1, No. 3, 2022, pp. 151-163. DOI: 10.46299/j.isjmef.20220103.12.
6. Маршавін Ю. М., Кицак Т. Г., Кирилюк В. В. Посилення конкурентоспроможності ринку праці України в нових соціально-економічних реаліях // *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 40. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-2>
7. Шиловцева Н.В. Модернізація зайнятості як умова підвищення конкурентоспроможності національного ринку праці. *Modern Economics*. № 15 (2019). С. 211–217.
8. Аналітична та статистична інформація. Державна служба зайнятості. URL: <https://www.dcz.gov.ua/analitics/view>

9. Річні підсумки аналізу показників національного ринку праці у 2023 році. Національне агентство кваліфікацій. URL: <https://nqa.gov.ua/news/ricni-pidsumki-analizu-pokaznikiv-nacionalnogo-rinku-praci-u-2023-roci/>
10. Яценко Л. Відновлення ринку праці в Україні в умовах війни: регіональні аспекти. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/vidnovlennya-rynku-pratsi-v-ukrayini-v-umovakh-viyny-rehionalni>

Сокиринський Олександр Сергійович – студент групи 2МР-23б, факультет менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: kar9k98@gmail

Науковий керівник: **Кукель Галина Сергіївна** – канд. екон. наук, доцент кафедри менеджменту, маркетингу та економіки, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: kukel@vntu.edu.ua

Sokyrinsky Oleksandr S. – Department Faculty of Management and Information Security, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: kar9k98@gmail

Supervisor: **Kukel Halyna S.** – Cand. Sc. (Econ), Associate Professor at the Department of management, marketing and economics, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia e-mail: kukel@vntu.edu.ua